

“Aguas de Dosrius”: la iniciativa privada empresarial al servei de les emergents necessitats hídriques de la ciutat de Barcelona (1857-1882)

Josep Ramis Nieto

adosrius.wordpress.com

(v. 19-18/02/2023)

La Gaceta de Madrid del 14 de juny de 1862 publicava la “Real Orden” del Ministeri de Foment que autoritzava a la societat “Palau, García y Compañía” a l’aprofitament de les aigües subterrànies de les rieres d’Alfart y San Llop” a la població maresmenca de Dosrius. L’autorització implicava la construcció d’una mina d’absorció que permetés

Dosrius a principis del segle XX (La Il·lustració catalana, 26-8-1906)

augmentar el cabal d’aigua que la companyia ja obtenia d’altres mines de la seva propietat. La companyia assumia l’obligació de proveir de 15 plomes d’aigua al poble de Dosrius (33.000 litres per dia) a més de continuar subministrant l’aigua que brollava a la font del poble.¹ El

---

¹ La Gaceta de Madrid (14 de juny de 1862). “Ministerio de Fomento. Obras públicas.- Negociado 9º. Ilmo. Sr.: En vista del resultado del expediente instruido en el Gobierno de la provincia de Barcelona a instancia de la sociedad titulada Palau, Garcia y compañía, S.M. la REINA (Q.D.G.), oída la Junta consultiva de Caminos, Canales y Puertos, y conformándose con lo propuesto por esa Dirección general, ha tenido á bien autorizar á la sociedad referida para que, salvo el derecho de propiedad y sin perjuicio de tercero, aproveche en el riego las aguas subterráneas de las rieras denominadas de Alfart y San Llop, atravesando estas en el término de Dos-rios con una mina de absorción destinada á aumentar el caudal de agua que procedente de otras minas posee en el día la propia sociedad, la cual deberá sujetarse a las condiciones siguientes:

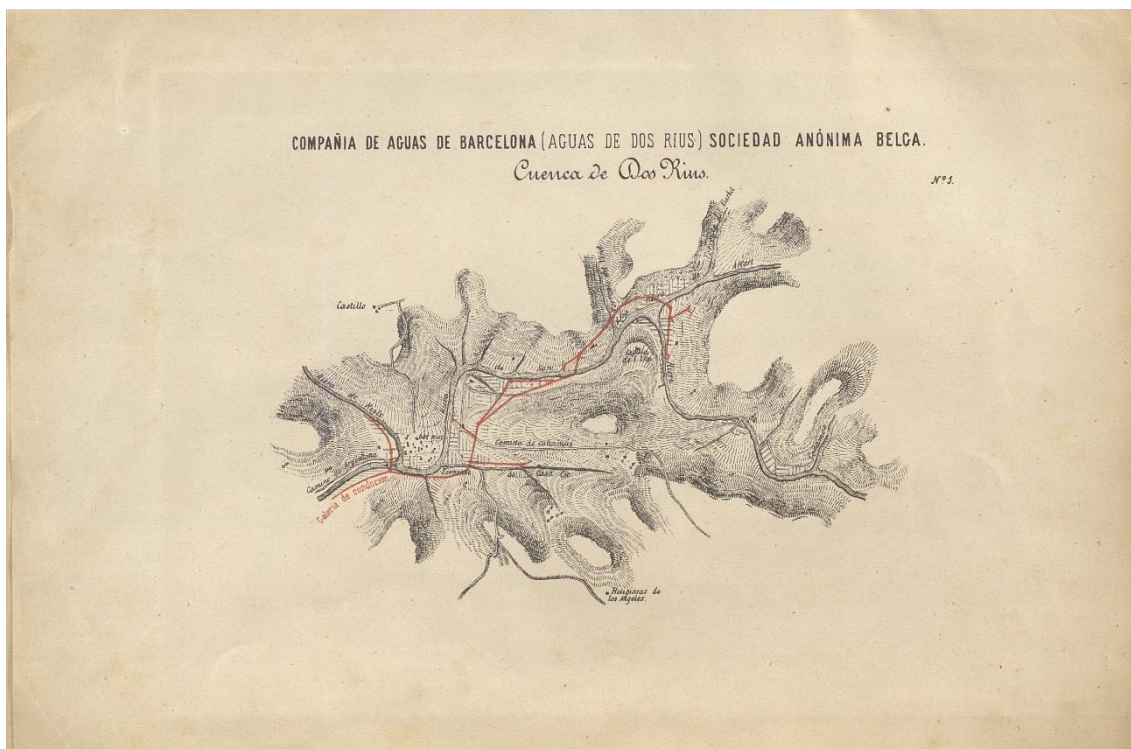
1ª Durante la ejecución de las obras no podrá obstruirse por ningún motivo el paso de carruajes por las dos rieras.

2ª La compañía concesionaria queda obligada á suministrar al pueblo de Dos-rios una cantidad de agua equivalente a 15 plumas de las usadas en Barcelona, además de las que actualmente fluyen en la fuente de la plaza de dicho pueblo, facilitadas por la misma compañía.

3ª La conducción de la cantidad de agua expresada en la condición anterior desde el punto de toma, que podrá ser la casita de Casa-Torrás hasta el pueblo referido, será de cargo de la compañía; y los sobrantes que queden después de satisfechos los usos de la población se aplicarán al riego de los huertecitos inmediatos á esta, á cuyos dueños no podrá exigirse por tal concepto ninguna especie de canon o gravamen.

projecte pretenia augmentar l'absorció d'aigües subterrànies de l'àrea septentrional de la conca hidrogràfica del municipi de Dosrius² que s'articulava a l'entorn del que avui es coneix com a Riera de Can Rimbles.

L'autorització ministerial és un dels primers documents que coneixem de l'inici de la singladura d'una iniciativa empresarial que, amb el pas del temps es constituïria en la principal proveïdora d'aigua a la ciutat de Barcelona a finals del segle XIX i especialment a la zona projectada de l'Eixample de Barcelona³.

Conca hidrogràfica de Dosrius (Aguas de Dos-rius, 1873)

L'aigua que consumien les indústries i els habitants de la ciutat de Barcelona fins ben entrat el segle XIX s'obtenia fonamentalment dels pous que s'havien construït just al costat de les fàbriques i dels habitatges. Atès que les latrines s'ubicaven molt a prop dels llocs de captació, els problemes d'insalubritat eren molt habituals.

El primer sistema que proveïa amb aigua potable externa a la capital catalana es remunta a mitjans del segle XIV, quan es van començar a crear les primeres mines de

---

4ª Todas las obras se ejecutarán con arreglo al proyecto aprobado en esta fecha, y bajo la inspección del Ingeniero Jefe de la provincia.

De Real orden lo digo á V.I. para su conocimiento y efectos consiguientes. Dios guarde á V.I. muchos años. Madrid, 10 de Junio de 1862.

Vega de Armijo

Sr. Director general de Obras públicas"

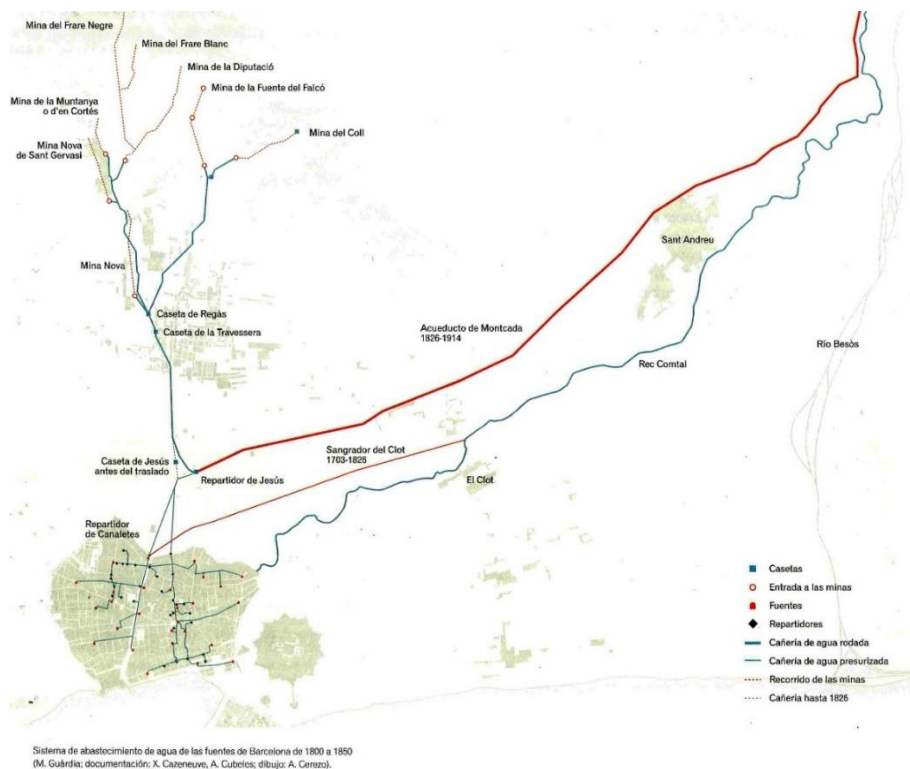
² Vegeu RAMIS NIETO, Josep, "Dosrius a mitjans del segle XIX: vies de comunicació, població i economia", adosrius.wordpress.com

³ MARTÍN PASCUAL, José Manuel, "Aigua i societat a Barcelona entre les dues exposicions (1888-1929)". Tesi doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona.

captació a la serra de Collserola, procés que es desenvoluparia en el temps de forma que a finals del segle XVIII existien fins a un total de set mines. L'aigua era transportada a la ciutat a través de conduccions fins a fonts públiques, determinades institucions públiques, assistencials i religioses i fins a les cases d'una part selecta de la població.

A l'any 1824, l'Ajuntament de Barcelona va participar en l'ampliació d'una d'aquestes mines, la de Montcada⁴. L'aigua que subministrava era conduïda cap a la ciutat a través del vell Rec Comtal, que fins aleshores havia servit per moure molins, irrigar els horts i subministrar aigua a altres activitats econòmiques.

Però quan es va iniciar la construcció de l'Eixample barceloní (1859), el problema de l'aigua va començar a fer-se evident. Els projectes d'edificació dels primers anys a la zona de l'Eixample basaven el subministrament d'aigua amb les que aportaven les mines de la serra de Collserola i l'aconseguida amb la construcció de pous. La problemàtica era doble: per un costat, les necessitats d'aigua potable previstes per a una ciutat com Barcelona superaven amb escreix els cabals subministrats pels sistemes tradicionals (l. Cerdà calculava que els habitants de Barcelona disposaven d'un cabal diari de 28,63 litres per càpita quan Paris disposava en aquells moments de 120 litres per habitant i dia); el segon problema era el de la pressió de l'aigua, perquè el principal punt de distribució de l'aigua s'ubicava a la caseta de Jesús, a només 23 metres sobre el nivell del mar⁵.

Xarxa de distribuci6 de l'aigua a les fonts p6bliques durant la primera meitat del segle XIX

⁴ Sobre la mina de Montcada, vegeu GARCÍA FUERTES, Gema, “La Mina de Montcada, la realizaci6n de un proyecto ilustrado (1778-1786)”.

⁵ GUARDIA, Manuel, “La revoluci6n del agua en Barcelona, 1867-1967”.

Els principis bàsics de la llei de l'aigua de l'any 1866, que van ser incorporats a la llei de 1879, van determinar que les aigües de les corrents naturals passaven a ser de domini públic, però les aigües subterrànies quedaven sota el domini privat del terreny en què aquestes es treien a l'exterior. En aquest context i davant la manca d'iniciativa municipal, es va viure una eclosió d'empreses privades amb l'objectiu d'extreure, conduir i distribuir l'aigua als ciutadans. La majoria d'aquestes empreses, que estaven dèbilment capitalitzades i treballaven en una situació de forta competència, van anar caient sota el control de la Societat General d'Aigües de Barcelona, de forma que a finals del segle XIX s'havia constituït en l'empresa més important del sector privat de l'aigua. I ho continuaria sent fins a la captació i conducció cap a Barcelona de les aigües

Vista del salt d'aigua de Can Boada a Mataró

Vista del salt d'aigua de Can Boada a Mataró

superficials del Llobregat i del Ter a mitjans del segle XX.

L'antecedent en el temps de la Societat General d'Aigües de Barcelona és la societat esmentada més amunt: la de "Palau, García y Compañía". Diversos socis de Mataró i d'altres poblacions de Catalunya⁶ van constituir la societat a Mataró el 6 d'octubre de 1857 amb l'objectiu de captar aigües de la conca de les rieres de Dosrius per conduir-les a Mataró⁷.

La companyia catalana va arribar a construir 12.305 metres de galeries de captació abans d'entrar en dificultats econòmiques i cedir els drets de la concessió a l'empresari madrileny Julio Coste el 8 d'abril de 1865.

Julio Coste tindria dificultats similars per explotar el negoci i va vendre els seus drets a la Companyia d'Aigües de Barcelona el 19 de juny de 1867. En aquests moments, l'aigua procedent de la conca de Dosrius ja arribava a Mataró, la capital del Maresme i es pretenia conduir-la també fins a Barcelona. Es tractava d'una companyia belga

⁶ El soci principal d'aquesta societat era Melcior de Palau i de Soler i Bonet (1797-1865), advocat i polític mataroní, que va arribar a ser alcalde de Mataró en el bienni 1850-1852. Melcior, qui guanyaria força diners amb el seu germà Joan en la compra-venda de participacions sobre mines de plata, tindria vuit fills, d'entre els quals destacaria Melcior de Palau i Català (1842-1910). MARTÍ i COLL, Antoni, "Història d'una família. Segona part", Mataró, 1979. L'altre soci important era Joaquim Garcia Vergés.

⁷ Arxiu Comarcal del Maresme, ACM70-3-T2-439, Manual del notari Maties Aparicio Burgés, protocol 246 de l'any 1857.

Vista del salt d'aigua de Can Boada a Mataró

anomenada "Compagnie des Eaux de Barcelona" (Compañía de Aguas de Barcelona) que s'havia constituït, segons informen els diaris de l'època⁸, cap al febrer de 1867.

"En los periódicos belgas se ha anunciado la formación de una sociedad por acciones de limitada responsabilidad, titulada: 'Compañía de las aguas de Barcelona.' El objeto de esta Compañía, que tendrá un capital de 4.500.000 francos, es el de conducir y distribuir en esta capital las aguas que desde Dos Rius van actualmente a Mataró, construyendo un acueducto y una serie de obras de fábrica, ideadas por el ingeniero Mr. Vuigner⁹.

Al llegar estas aguas a Barcelona entrarán en un depósito construido en el punto más culminante de la ciudad, a una altura de 93 metros, y por consiguiente podrán distribuirse por todos los barrios de la población.

La compañía dispondrá por ahora de 15.000 metros cúbicos de agua cada veinte y cuatro horas, o sean 15 millones de litros, cuyo volumen podrá aumentar después de realizadas las obras que se practican.

M. Ch. Calton, ingeniero civil, profesor de la escuela central de Artes y manufacturas de París, dice al terminar el informe que ha dado acerca de esta empresa que el volumen de agua que por término medio puede conducirse al depósito de Gracia en la estación de verano, debe fijarse en 15.000 metros cúbicos, y que este volumen es muy inferior al que necesita nuestra capital.

El coste del acueducto desde Mataró a Barcelona, junto con el del receptáculo, galería de descarga, etc., se cree que será de francos 4.588.000. Estas obras y cuantas sean necesarias para la distribución en las casas estarán terminadas dentro de dos años, en virtud del contrato celebrado con la compañía general de los conductos del agua.

La compañía se encargará durante quince años de la conservación de las obras desde el día en que estas queden completamente terminadas. Cuando

---

⁸ La España (24-2-1867), El Pabellón Nacional (24-2-1867), La Correspondencia de España (26-2-1867), El Principado (21-2-1867).

⁹ Es tracta de l'enginyer de mines francès Henri Louis Vuigner (1835-1904). Era fill del més reconegut enginyer Marie Émile Vuigner (1798-1865), un dels fundadors de la Société des ingénieurs civils de France i artífex de la Bassin de la Villette de París i del canal de l'Ourcq. Sota les ordres del seu pare, Henri Louis hauria fet els estudis per a la canalització de l'aigua fins a Barcelona, però la mort d'aquell el farien desistir d'encarregar-se de l'execució del projecte.

espere este plazo, se disolverá esta compañía y la conservación y demás gastos correrán a cargo de los adquirentes de agua reunidos en sindicato.

Cada metro cúbico de agua costará 5.000 reales. La cantidad que se compre se pagará la mitad al contado y la otra mitad en tantas anualidades cuantos sean los años que tenga obligación de conservar las obras la citada compañía.

El capital social está formado por 9.000 acciones a 5.000 francos cada una. El complemento se hará por medio de obligaciones que se podrán entregar por su valor nominal en pago de las aguas que se compren."¹⁰

El nombre de rotatius que van fer-se ressò de la notícia de la constitució de l'empresa a Lieja dóna una idea de les expectatives que va crear el projecte de la companyia belga. La Gaceta de los Caminos de Hierro oferia informació més acurada i interessant des del punt de vista de qui havia darrere de l'operació. Les accions en realitat eren de 500 francs i el consell d'administració estava format per prohoms de la indústria i de les finances franceses i belgues. Muriel Chevalier era senador i el president de la companyia, mentre que els vocals eren, per un costat, enginyers i administradors de societats promotores en la construcció de vies de ferrocarril a França i, per l'altra, directors de societats de crèdit a Bèlgica. Queda clar que la companyia sumava el coneixement tècnic i empresarial dels francesos (Compagnie Générale des Conduites d'Eau) i la iniciativa empresarial dels financers belgues (Crédit Général Liégeois)¹¹. La subscripció de les accions es va fer simultàniament a París, Brussel·les, Lieja i Nemur i el desembors inicial era de 70 francs¹².

La Gaceta de Madrid del 18 de desembre de 1868 publicava l'acord del Ministeri de Foment de 12 de desembre del mateix any que facultava a la companyia per explotar l'aigua de la conca de Dosrius, conduir-la fins a l'Eixample de Barcelona i establir pel servei la tarifa que cregués més convenient.¹³ L'empresa havia posat fil a l'agulla.

La companyia mataronina havia construït 840 metres de mines d'absorció i 1.508 metres de galeries de conducció, a més de l'aqüeducte de 9.640 metres de longitud entre Dosrius i Mataró. El cabal durant els mesos d'estiu no arribava als 4.000 metres cúbics al dia.

La companyia belga s'encarregaria en un primer moment de reparar l'aqüeducte des de Dosrius fins a Argentona. Entre 1868 i 1871, va construir 1.259 metres de mines d'absorció i un nou aqüeducte de 2.730 metres de longitud, a un nivell més baix que l'anterior.

---

¹⁰ El Lloyd Español (22-2-1867).

¹¹ MATÉS BARCO, Juan Manuel, "El abastecimiento de agua de Barcelona". "Hacia 1856 Barcelona tenía una población de 183.787 habitantes, con un consumo aproximado de 32 litros por habitante y día. Al igual que Madrid y otras ciudades de finales del XIX, la escasez de agua era una de las constantes que padecía Barcelona".

¹² Gaceta de los Caminos de Hierro (24-2-1867). La societat belga compensaria a Julio Coste i saldaria el deute de 593.000 francs que Coste tenia amb "Palau, Garcia i Companyia". VOLTES BOU, Pere, "Historia del abastecimiento de agua de Barcelona", Barcelona, 1967.

¹³ La Gaceta de Madrid (18-12-1868).

Però sens dubte les obres més importants que la societat belga va efectuar van ser les corresponents als tres barratges o preses subterrànies, cimentades sobre el granit compacte. Això tindria com a resultat una reserva de 360.000 metres cúbics d'aigua que permetria regularitzar la producció pròpia de les mines i assegurar un règim constant de 8.000 metres cúbics diaris, amb un mínim assegurat de 5.000 metres cúbics¹⁴.

Les feines de construcció de les noves mines i de les conduccions es farien en un clima d'instabilitat econòmica, arran de la crisi financera que a l'any 1866 va afectar a les companyies ferroviàries i de retruc als bancs i a les societats de crèdit, i en un període de convulsions polítiques (l'anomenat Sexenni Democràtic) que s'allargaria fins a la dècada dels setanta (amb l'República inclosa) i que tindrien l'inici amb el pronunciament de diversos generals i la formació de les Juntes revolucionàries.

El diari "La Ilustración Española y Americana", un quants anys després d'acabades les obres més importants, descrivia en aquests termes el buit que omplia la construcció de la infraestructura:

"...la Sociedad anónima belga que lleva el título de Compañía de Aguas de Barcelona, ha sabido llenar en breve tiempo este gran vacío, colocando las aguas indicadas hasta en los puntos más elevados de la ciudad y del ensanche, en términos que hacia el promedio de la Rambla podría obtenerse hoy un abundantísimo surtidor de más de 40 metros de altura [...]"

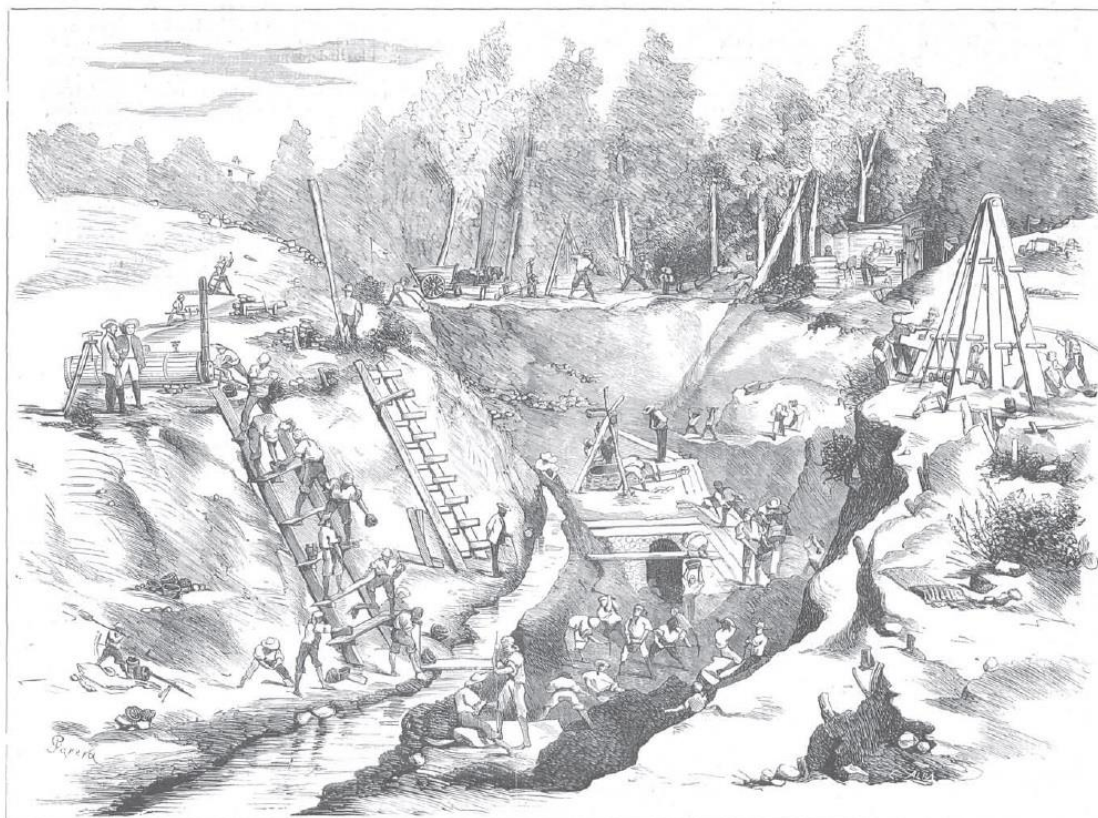
La naturaleza del subsuelo ha impedido emplear el sistema de perforación en túnel, habiéndose adoptado en consecuencia el de trinchera, cuya excavación mide una anchura de 16 metros en su parte superior, 2 metros en el fondo y 13 metros de profundidad. La galería es de mampostería de ladrillo, y su sección interior de 1,80 metros de altura por 0,80 de latitud.

Preséntanse generalmente los terrenos en capas formadas por aluvión y compuestas de cantos rodados y arenas de aspectos diversos, procedentes del granito que existe en la cuenca de Dos-Rius, y se encuentra en el fondo una masa de granito descompuesto, o bien de roca durísima que exige el empleo de la dinamita para franquear el paso.

---

¹⁴ MAURETA, José i THOS i CODINA, Silvino, "Descripción física y geológica de la provincia de Barcelona", Madrid, 1881, pàgs. 438-439.

Bastan los siguientes datos para formarse una idea de los grandes trabajos realizados: en la cuenca de Dos-Rius lleva ya construidos la Sociedad belga 4.948 metros de galerías de absorción; la longitud de las de conducción hasta Barcelona asciende a 47.786 metros, comprendidos en esta cifra 21 sifones de hierro de 0,60 metros de diámetro, midiendo el de Argentona 1.486 metros, y el del río Besós 998 metros de longitud, con una presión de 72 y 82 metros respectivamente; 23 sifones de mampostería; 22 viaductos, entre los cuales el más notable es el de San Andrés de Palomar, que tiene 12 arcos de 6 metros de luz y uno de 8 metros, con una longitud total de 99 metros, y 47 túneles, contándose entre ellos el de Alella, que mide 349 metros de longitud.

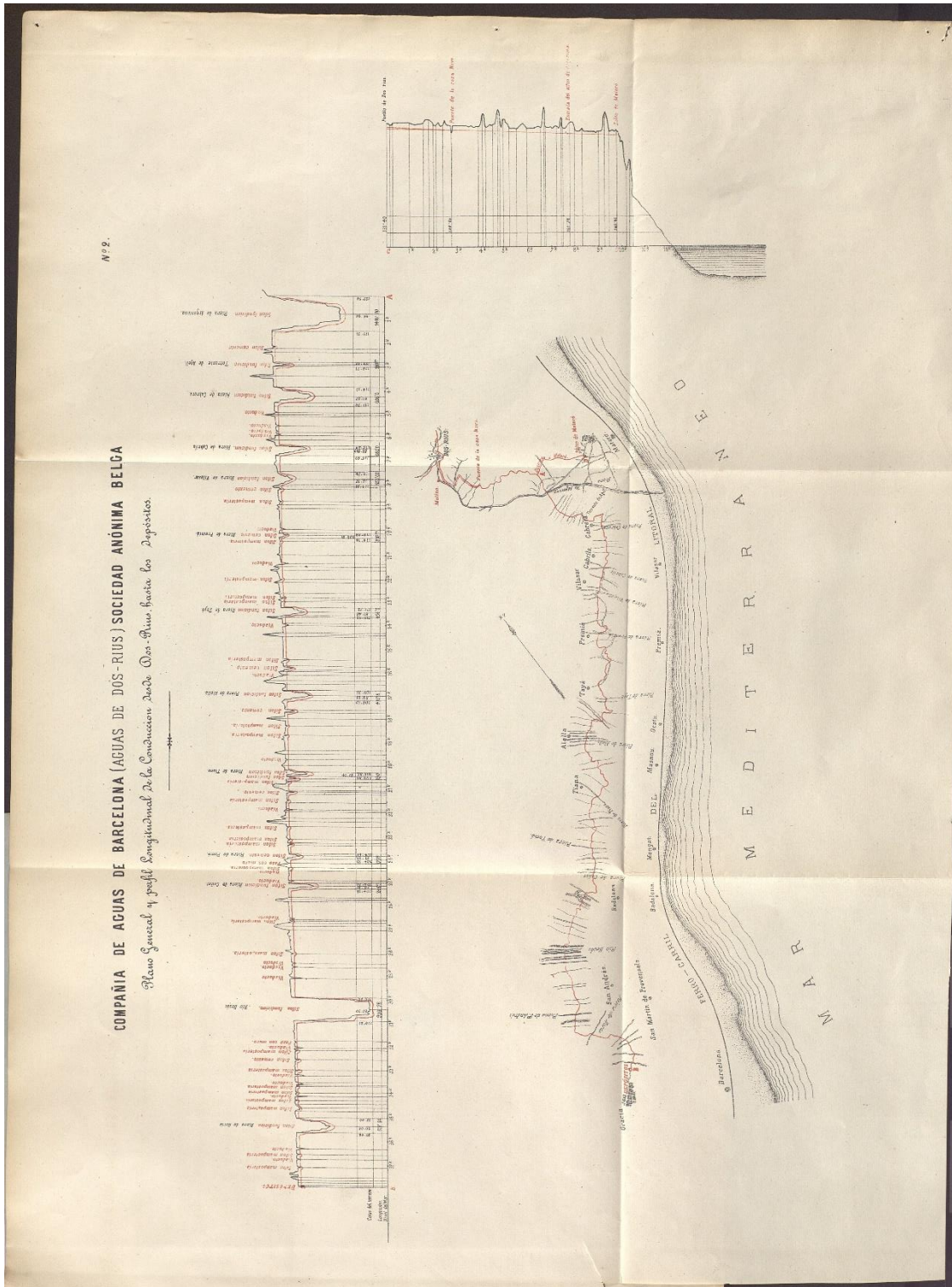
CONDUCCION DE LAS AGUAS DE DOS-RIUS A BARCELONA: TRABAJOS PARA UNA GALERIA DE ABSORCION.
(Obras á cargo de la sociedad anónima belga *Compañía de Aguas de Barcelona*.)

Il·lustració de les feines de creació d'una galeria d'absorció (La Ilustración Española y Americana, 15-12-1876)

En el término de San Martín de Provensals están emplazados dos grandes depósitos a la altura de 94 metros sobre el nivel del mar, destinados a evitar las interrupciones del servicio en los casos de reparaciones o reformas en las galerías de absorción o conducción.”¹⁵

¹⁵ La Ilustración española y americana (15-12-1876).

Plànol de les conduccions de l'aigua des de Dosrius fins a Barcelona ("Aguas de Dos-Rius", 1873)

Les obres de captació i conducció de les aigües de la conca de Dosrius fins als dipòsits ubicats a la població de Sant Martí de Provençals, al nord-est del pla de Barcelona, suposava una canalització de poc més de 37 quilòmetres que travessava paral·lela al mar tota la comarca del Maresme i que salvava obstacles tan importants com la Riera

d'Argentona o el riu Besós, a més de diverses rieres de dificultat menor¹⁶. Les aigües de les dues rieres principals de Dosrius eren conduïdes per dos conductes que s'unien en un de sol al nus de la Casa Nova (a l'oest del municipi de Dosrius) i que continuava així fins a Barcelona. D'aquest punt sortia cap al sud un altra conducció de descàrrega que arribava fins al salt d'aigua de Can Boada a Mataró.

De la complexitat tècnica i legal que implicava l'obra de què estem parlant, caldria afegir que l'obra va suposar l'expropiació d'un nombre molt alt de parcel·les al llarg de bona part dels municipis del Baix Maresme. Per la documentació generada arran de les expropiacions, sabem que un pèrit de la companyia belga havia de posar-se d'acord amb el pèrit nomenat pel propietari de la finca expropiada per així fixar el preu de la indemnització¹⁷.

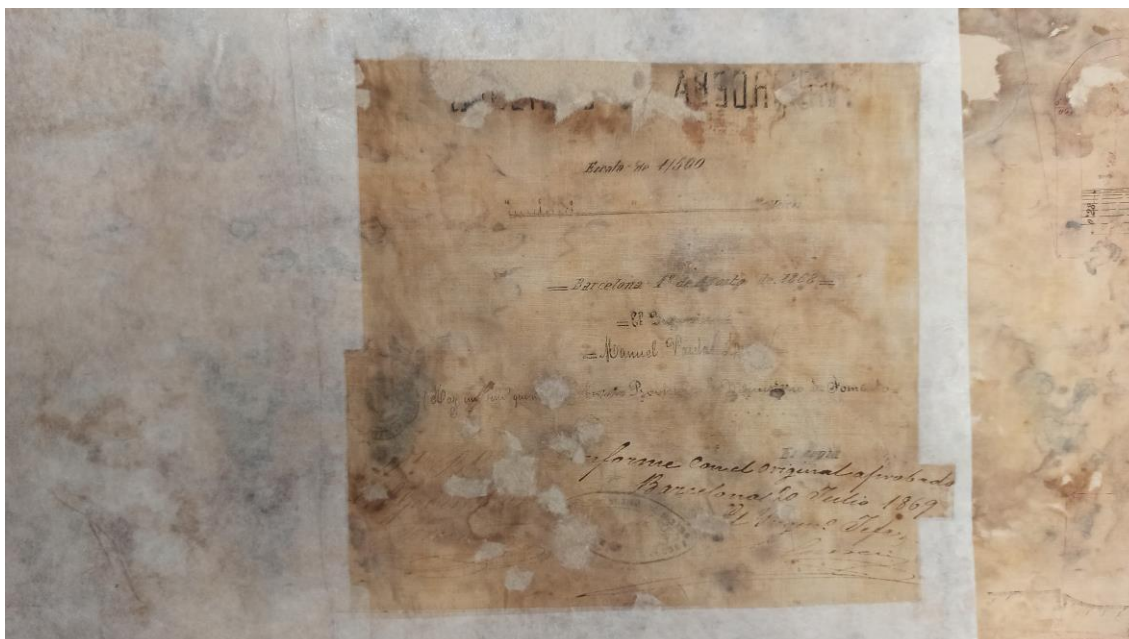

Detall del projecte redactat per l'enginyer Manuel Varela l'1 d'agost de 1868 (AMD)

---

¹⁶ 25.373 metres lineals de galeria construïda a cel obert, 3.486 metres lineals de galeria construïda per excavació subterrània, 806 de viaductes i 8.175 de sifons de 60 i 75 cm de diàmetre. MAURETA, José i THOS i CODINA, Silvino, "Descripción física y geológica de la provincia de Barcelona", Madrid, 1881, pàg. 440.

¹⁷ Arxiu Històric d'Argentona, "Expedient d'expropiació de terrenys per la conducció de les aigües de Dosrius, Canyamars i Argentona", 1869. El pèrit de la companyia a l'àrea d'Argentona era Antoni Torres, mentre que Manuel Varela i Lema figura com l'enginyer director de la mateixa empresa.

Detall del projecte redactat per l'enginyer Manuel Varela l'1 d'agost de 1868 (AMD)

A partir de la data de publicació en el Butlletí Oficial de la Província, els propietaris disposaven de 10 dies per interposar les reclamacions pertinents. La llista de municipis i el nombre de propietaris afectats al febrer de 1869 era la següent¹⁸:

Municipi	Nombre de propietaris
Argentona	11
Cabrera	26
Cabrils	9
Vilassar	15
Premià	28
Teià	23
Alella	23
Tiana	30
Badalona	21
Santa Coloma de Gramenet	10
Sant Andreu de Palomar	49
Sant Martí de Provençals	9
Total	254

Un any més tard ja es parlava a la premsa de la qualitat de l'aigua procedent de Dosrius. Comentant les característiques de l'aigua potable, l'articulista deia que si l'aigua de Montcada deixava en evaporar-se 352 mil·ligrams de residu salí, la del Maresme només deixava 264¹⁹.

Quatre anys després de constituir-se la companyia belga, l'aigua va arribar als dipòsits del barri barceloní de Gràcia el 28 de març de 1871. L'alcalde de la ciutat, Francesc Soler i Mates, el governador de Girona, representants de la premsa i fins a un total de 200

¹⁸ Butlletí Oficial de la Província de Barcelona (17-2-1869).

¹⁹ La América (28-6-1870)

convidats formaven la comitiva que *"...dirigióse en coches hasta la plaza de Rovira de la vecina villa, desde cuyo punto fue necesario continuar a pie el camino por no ser muy asequible el paso de carruajes por la carretera que conduce hasta los citados depósitos, así como por la imposibilidad de que hubiese podido pasar allí en tan gran número."*²⁰ El públic assistent va poder contemplar durant la cerimònia religiosa de benedicció de les aigües com s'obria la comporta del dipòsit ple d'aigua i aquesta començava a omplir el dipòsit que s'havia deixat buit perquè els convidats poguessin fer-se una idea de la seva capacitat de 8.000 metres cúbics.

El cabal que podia proporcionar l'empresa a raó de 5 "cuartos" (uns 3 cèntims) per cada 250 litres era llavors d'unes 8.000 o 9.000 plomes d'aigua. En el seu discurs, José Fraipont, el director de l'empresa *"...hizo una breve y suscita reseña del curso que han seguido las obras hasta su completa terminación de las muchas dificultades con que ha tropezado la empresa y los cuantiosos desembolsos que ha tenido que hacer, brindando por último a la prosperidad de España y de Cataluña en particular"*²¹.

Sembla que en aquells moments de convulsió política, l'acte no va estar exempt de controvèrsia. El senyor Cabot *"...mezcló la cuestión que motivaba la ceremonia con la cuestión política, trayendo a colación el orden, la libertad, la monarquía democrática y otras ideas inoportunas [...] Contestóle nuestro amigo, redactor de este periódico, Roca y Roca, protestando contra las palabras del señor Cabot y llevando un brindis en contraposición al de dicho señor, a los capitales no del rey sino del pueblo belga empleados en beneficio no tampoco del rey sino del pueblo español"*.²²

La intenció de la companyia pel que respecta a la distribució era la instal·lació de comptadors de consum, com ja es feia en el consum del gas. L'empresa estava valorant dos models: el comptador de fabricació alemanya Siemens i el patentat a Catalunya per Clausolles, que feina una lectura més precisa del consum.

Camps Elísies a Barcelona a mitjans del segle XIX

Les feines de canalització a l'interior de la ciutat van iniciar-se de seguida. A mitjans del mes de maig de 1871 ja s'estaven fent obres al Passeig de Gràcia i la canonada arribava ja al jardí Euterpe dels Camps Elísies²³. A finals del mateix mes arribaven a la Plaça Catalunya²⁴.

²⁰ La Convicción (29-3-1871).

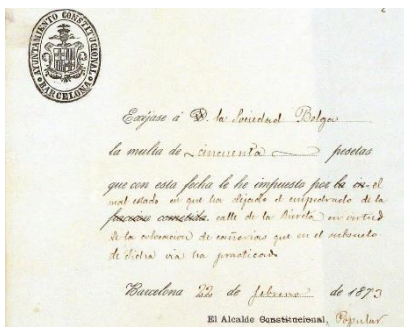
²¹ Ibídem.

²² La Independencia (29-3-1871).

²³ La Convicción (21-5-1871).

²⁴ La Convicción (26-5-1871).

Durant el gener de 1873, el propietari d'una finca a la confluència de Casp amb Girona demanava permís a l'Ajuntament per fer una rasa per conduir l'aigua de la companyia d'aigües a casa seva.

Multa de l'Ajuntament de Barcelona a la Companyia belga (AHCB)

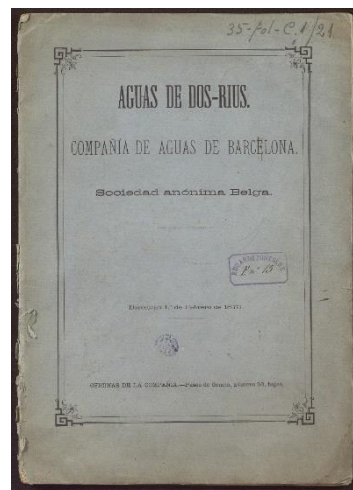
A tenor de les informacions dels diaris de l'època, la companyia d'aigua realitzava les seves feines de canalització amb tanta celeritat que li faltava temps per deixar els carrers en les condicions que tenien abans de l'inici de les obres: rases obertes, llambordes abandonades o altres de mal col·locades, munts de sorra de dos o tres pams d'altura²⁵.

Els accidents no serien pocs, com el d'un carruatge que va caure en una de les rases davant de l'estació de ferrocarril de Sarrià²⁶.

Permís d'obres (AHCB)

Durant la primavera de l'any 1872, la Companyia d'Aigües de Barcelona va promocionar a la premsa de Barcelona el seu producte com "Aguas de Dos-Rius". L'empresa feia servir la secció d'anuncis del diaris per informar als ciutadans que ja tenia construïts un total 43 kilòmetres de tub que travessava els barris de

Portada de la publicació "Aguas de Dos-Rius" (1873)

Gràcia, Sant Gervasi i Eixample i 242 comptadors. Els responsables de la subministradora insistien que l'abonament a través del comptador era el més interessant per als usuaris, que podien contractar per un període d'entre 1 i 5 anys, a raó de 60 cèntims per metre cúbic d'aigua, amb un mínim contractat de 250 litres al dia. L'empresa informava també que tenia les oficines al Passeig de Gràcia, 56, baixos.²⁷

L'empresa subministradora aniria més enllà en la seva política publicitària i editaria als anys 1873 i 1874 sengles publicacions informant de la seva activitat i intentant convèncer als ciutadans de la qualitat del seu producte. La publicació de l'any 1873 encapçala la portada amb el nom comercial de "Aguas de Dos-Rius" i comença repassant

²⁵ La Independencia (30-7-1871).

²⁶ La Independencia (1-10-1871).

²⁷ Diaris La Convicción i La Independencia.

els diversos subministraments d'aigua a la ciutat destacant però el caràcter estrictament privat de la companyia belga.

"Uno solo se ha ejecutado digno de Barcelona que, sin subvención de ningún género, ni del Estado, ni de la Provincia, ni del municipio, y sin el concurso de capitales españoles, tomó a su cargo la no fácil empresa de llevar al llano de Barcelona las aguas de la cuencas de Dos-rius, sin detenerse ante los obstáculos ni espantarle los sacrificios que ocasionan siempre los negocios de abastecimiento de agua potable á las poblaciones, pues la experiencia va demostrando que esta clase de trabajos son muy costosos y sus resultados son de larguísima y laboriosa realización.

Esta Empresa la acometió la Sociedad anónima Belga, titulada Compañía de aguas de Barcelona..."²⁸

A continuació la publicació detallava els orígens de la companyia i de la infraestructura que permetia disposar d'un cabal d'aigua suficient a la Barcelona del tercer quart del segle XIX.

"A consecuencia de considerables alumbramientos, cuyo origen datan de 1854 a 1858, se recogió en la cuenca de Dos-Rius un buen caudal de agua, que fue conducido luego a Mataró por medio de un acueducto de mampostería. Estas aguas han corrido cerca de 15 años por una cascada inmediata á Mataró á la vista de todo el mundo. De estas aguas, de sus minas, de sus acueductos y demás pertenencias, la Compañía Belga se hizo dueña y propietaria, aumentando luego la red de minas de absorción, reparando y reformando las antiguas, de manera que su caudal se eleva a ocho mil metros cúbicos diarios.

"La Sociedad solicitó y obtuvo la declaración de utilidad pública, después de un prolijo y minucioso estudio del expediente, que duró 4 años, en el que intervinieron no solo la Excm. Diputación Provincial y los municipios que comprende el acueducto desde Dos-Rius a Barcelona, si que también todos los interesados que directa o indirectamente podía afectarles la ejecución de esta obra; cuya declaración fue otorgada por el Gobierno de la Nación en 12 Diciembre de 1868, de acuerdo con el dictamen de la Junta Consultiva de Caminos, Canales y Puertos; autorizándola asimismo para conducir y distribuir sus aguas en San Gervasio, Gracia, Ensanche y llano de Barcelona.

A pesar de las circunstancias especiales del país y de las dificultades que se han atravesado con motivo de las reformas político-administrativas; sin arredrarse ni por la fiebre amarilla ni por la guerra franco-prusiana, empezó y continuó una obra de tanta magnitud, ejecutándola en dos años. Ha recorrido y canalizado 51.734 metros con 21 sifones hechos con grandes tubos de hierros, midiendo el de Argenton 1.486 metros, y el del Besós 998 metros, y

---

²⁸ "Aguas de Dos-Rius", Barcelona 1 de febrer de 1873, pàg. 6.

23 sifones de mamposteria; 22 viaductos, de los que solamente el de San Andrés tiene 12 arcos de 6 metros de luz y uno de 8 metros, teniendo una longitud total de 99,36; y 47 túneles entre los que se halla el de Alella que mide 349 metros.

Al llegar a Gracia las aguas se distribuyen por una extensa red de tubos de hierro que recorre casi todas las calles de Gracia, San Gervasio y Ensanche de Barcelona, alcanzando una longitud de 40.000 metros, con sus 147 compuertas de paso, 29 de descarga y 60 bocas de aire; sin contar las nuevas canalizaciones que actualmente se están haciendo en el interior de la Ciudad de Barcelona.

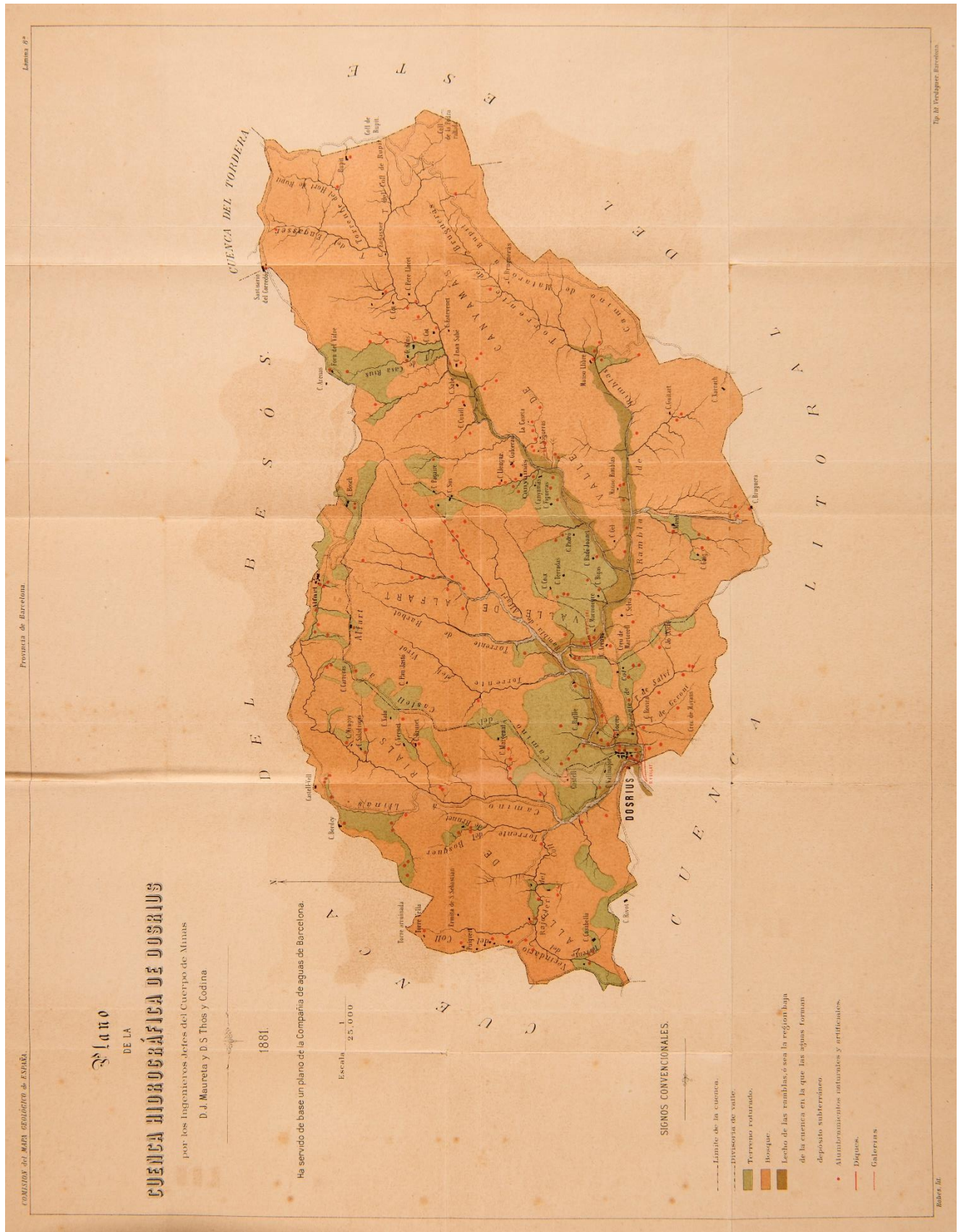
ÚNICAMENTE con el fin de evitar las interrupciones del servicio en el caso de reparaciones, limpiezas y reformas en las galerías de absorción, acueducto y distribución, la Compañía ha hecho construir en el término de San Martín de Provensals y á la altura de 94 metros sobre el nivel del mar, dos grandes depósitos que pueden contener 17.000 metros cúbicos de agua.

Con lo referido basta para convencerse de que no ha sido muy fácil conducir a Barcelona tan respetable cantidad de agua y de tan buena calidad, teniendo además en cuenta que para atravesar el trayecto han debido expropiarse más de 310 propiedades; y que solamente para atender a la conservación y reparación de las obras ejecutadas y para proveer a la colocación de las tomas-ramales de los compradores y abonados, necesita la Compañía tener de repuesto en sus almacenes un material considerable, cuyo valor no baja de un millón de reales."²⁹

Il·lustració de l'època sobre l'impacte de la febre groga a Barcelona

²⁹ "Aguas de Dos-Rius", Barcelona 1 de febrer de 1873, pàgs. 6-7.

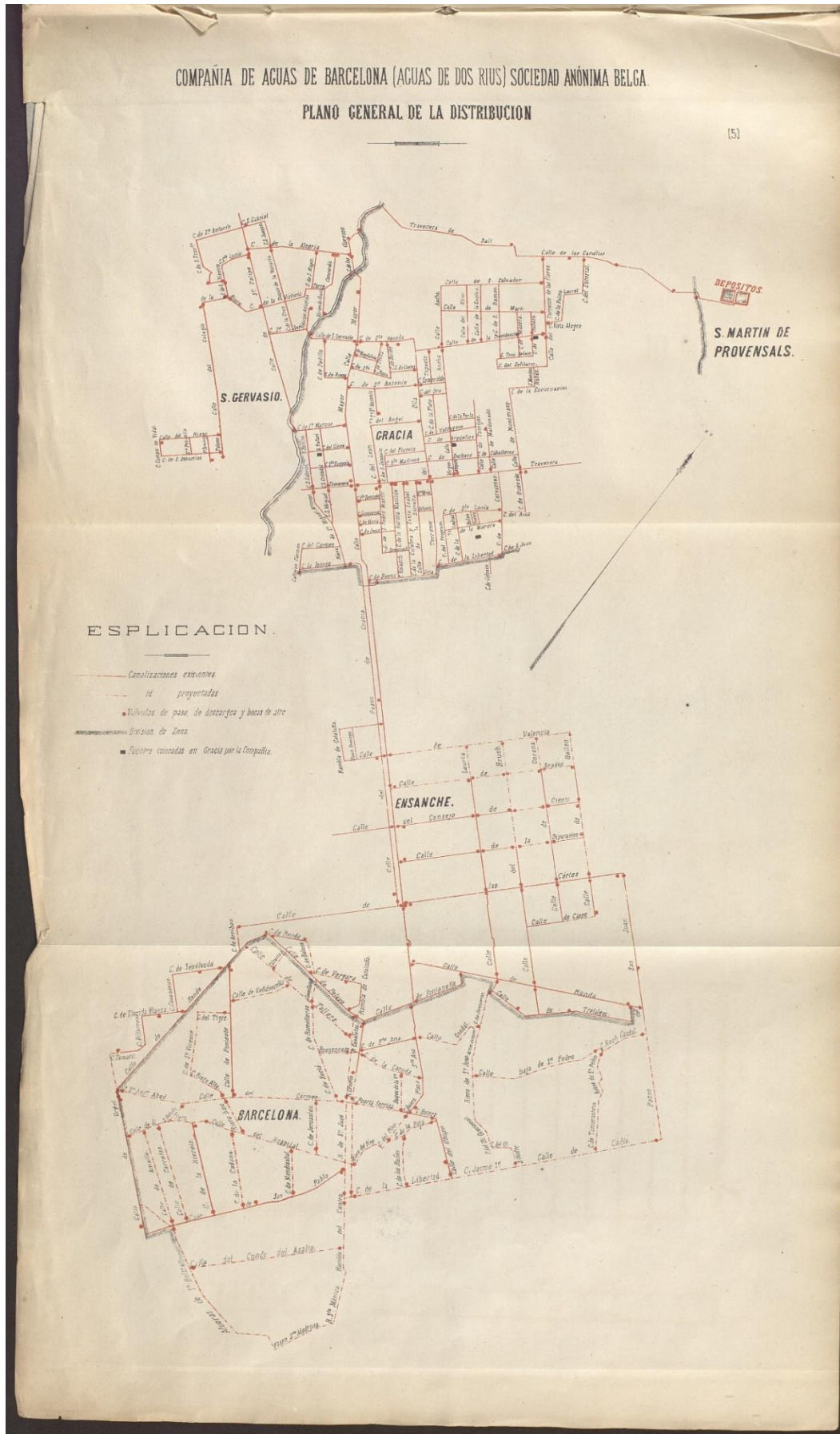

Plano de la Cuenca Hidrográfica de Dosrius (Descripción física y geológica de la provincia de Barcelona, 1881)

Plànol Barratge Batllori. 1870. Arxiu SGAB

Plànol de les conduccions d'aigua a Barcelona ("Aguas de Dos-Rius", 1873)

L'empresa distribuïdora d'aigua no només informaria dels treballs de canalització i de la capacitat per abastir d'aigua la ciutat, sinó que a més detallaria les característiques químiques que la convertien en una aigua de major qualitat que la de la competència. Per això va encarregar a un acadèmic i a un científic l'estudi de l'aigua procedent de Dosrius per informar de les seves excel·lències. L'acadèmic Munner y Valls³⁰ ens parlaria de la qualitat de l'aigua de la següent forma:

"Las buenas cualidades de las aguas de Dos-Rius son muy conocidas en Barcelona; y basta fijarse en los análisis siguientes para cerciorarse de la verdad.

1º D. Vicente Munner y Valls, catedrático de la facultad de Farmacia en la Universidad de esta Capital, etc.

Certifico: Que el agua de la mina de Dos-Rius, y que desde el pueblo de este nombre es conducida hasta la ciudad de Mataró, reúne un conjunto de caracteres físicos y propiedades químicas, que permiten considerarla no solo como muy potable, sino como más ligera y de mejor calidad que la de las actuales fuentes de Barcelona, según se deduce del resultado de su análisis cualitativo que es como sigue:

Se presenta transparente, sin sabor ni olor apreciables; calentada en aparato oportuno para la recolección de los gases no absorbibles, da 21,2 centímetros cúbicos de una mezcla de nitrógeno y oxígeno por litro de agua. Evaporada hasta sequedad, deja un ligero residuo formado principalmente por carbonatos de cal y de magnesio con muy pequeña cantidad de cloruro sulfato y silicato térreo y alcalino, además de pequeños indicios de óxido de hierro y materia orgánica, cuyo conjunto llega a formar tan solo el peso de 0,251 gramos por litro de agua, cantidad inferior a la que tienen las aguas reputadas por más ligeras, y en consecuencia por más adoptables en la economía doméstica.

*Y para que conste a los fines consiguientes, libro el presente en Barcelona a trece de Noviembre de mil ochocientos sesenta y seis."*³¹

Ramon de Manjarrés y Bofarull³² faria la comparativa entre l'aigua de Dosrius i la de Montcada:

"En el ensayo hidrotimétrico (Método de Boutron y Boulet) hecho comparativamente con las aguas de Dos-Rius y las que surten hoy la mayor parte de las fuentes públicas de Barcelona, procedente de Moncada y tomadas en el repartidor general, han dado el siguiente resultado:

Grados hidrotimétricos:

Agua destilada: 0º natural / 0º hervida

Id. de Moncada: 25º natural / 12º hervida

---

³⁰ Vicente Munner y Valls (Barcelona 1828-1879) va ser un eminent farmacèutic i químic català que va escriure diverses obres sobre la química i les aigües minerals.

³¹ "Aguas de Dos-Rius", Barcelona 1 de febrer de 1873, pàgs. 7-8.

³² Ramon de Manjarrés i Bofarull (Barcelona, 1827 – Sevilla, 1918) va ser un enginyer industrial català i catedràtic de química general a les Escoles Industrials de Sevilla i Barcelona. (Enciclopèdia.cat)

*Id. de Dos-Rius; 18° natural / 6'50 hervida*³³

Segurament moltes d'aquestes anàlisis químiques devien ser poc comprensibles per a la majoria de la població. Per aquesta raó la companyia decideix posicionar el seu producte i el de la competència en un rànquing de les millors aigües segons informe encarregat pel Govern de l'Estat:

"Para las personas que no puedan apreciar estas cualidades más o menos definidas en términos científicos, bastará que sepan que por encargo del Gobierno y con auxilio de los hombres más competentes en la materia, se ha formado un cuadro o catálogo de todas las aguas potables de Cataluña y que en este catálogo las aguas de Mataró y de Dos-Rius ocupan el 2° y 4° lugar, mientras que la mejor de las aguas potables conocidas en Barcelona, que es la de Moncada, ocupa el 18.

*Las aguas de Dos-rius en las minas de absorción no tienen más que 14 y ½ grados del centígrado y como los sifones lo mismo que los depósitos están cubiertos de una buena capa de tierra, es natural que lleguen al llano de Barcelona conservando casi su temperatura natural*³⁴.

En la segona publicació, l'apareguda a l'any 1874, els responsables de la companyia no entrarien tant en el tema de la qualitat de l'aigua com en la conveniència per part dels ciutadans de contractar el subministrament d'aigua. L'empresa posa en valor la qualitat en el servei, la comoditat de què l'aigua arribi sense bombes a l'interior dels pisos i el mòdic preu que de mitjana l'usuari haurà d'assumir per gaudir del subministrament.

"Llevamos ya dos años de formal explotación, y tiempo ha habido de sobra para que el público haya podido apreciar las ventajas o los inconvenientes de nuestro sistema.

Las setecientas y tantas fincas que se surten del agua de Dos-Rius dirán si es posible desear más puntualidad en el servicio ni pedir mayor exactitud, tanto en invierno como en verano, en la cantidad de agua que cada una debe recibir; y si el poder prescindir, como prescinden del gasto y de la molestia de las bombas y otros aparatos para elevar el agua a los pisos más altos son un ahorro y una comodidad despreciables.

[...]

Empezamos por dar el agua por abono [...] nos decidimos a darla también a venta perpetua, puesto que este parece ser el sistema favorito en este país.

El cuadro nº 1 tomado de la notable memoria publicada recientemente por la Academia de Medicina y Cirugía de esta capital, demuestra que los habitantes del llano de Barcelona necesitan consumir más agua que los habitantes de Paris y de Madrid, por lo que si a cada uno se le destinan 25 litros diarios tendrá más que suficiente para sus usos domésticos; y como el agua de Dos-Rius cuesta sesenta céntimos de peseta el metro cúbico (1.000 litros equivalente a 8 cargas) resulta que el agua que consumirá cada persona les costará diariamente un céntimo cincuenta milésimos de peseta o sean dos maravedíes. Bastando como bastan 1.000 litros diarios para una casa en la

³³ "Aguas de Dos-Rius", Barcelona 1 de febrer de 1873, pàgs. 7-8

³⁴ *Ibidem*, pàgs. 8-9

que habiten 4 personas, no vale la pena de privarles de esta comodidad por tan poca cosa, tanto más cuanto que con la presión que tiene no hay necesidad de bombas para elevarla [...]

Así se explica que en tan poco tiempo contemos en nuestros registros, sin incluir algunas ventas á precio alzado con:

6 contratos de riegos públicos.

11 contratos de alimentación de fuentes en Gracia, San Gervasio y Ensanche de Barcelona.

8 de abono para otras tantas fábricas de tejidos, tintorería, etc.

5 para lavaderos.

4 para caso de incendio en otros tantos teatros.

2 de abono para la nueva Universidad.

1 de abono para un establecimiento de baños.

675 contratos entre ventas de agua a perpetuidad, abono por llave de aforo y abono por contador...³⁵

Vinyeta sobre l'aigua de Dosrius i altres temes d'actualitat publicada a l'Esquella de la Torratxa (10 de gener de 1880)

Curiosament, a principis de la dècada dels vuitanta, el mateix Manjarrés comentaria en un article que la conducció d'aigües del Noguera-Pallaresa fins a Barcelona permetria baixar el preu de l'aigua de 60 a 20 cèntims, amb una qualitat de l'aigua més gran i una pressió (230 metres a nivell del mar) superior a les aigües de Montcada i Dosrius.³⁶

La necessitat hídrica de la ciutat havia portat durant les dècades anteriors a la constitució de fins a 6 companyies privades més després del naixement de la Companyia d'Aigües de Barcelona. Totes elles competirien per un mercat amb fortes dificultats econòmiques, socials i polítiques.

La Companyia que distribuïa les aigües de Dosrius va prendre impuls i a l'any 1881 va obtenir concessions mineres per extreure aigua del marge dret del riu

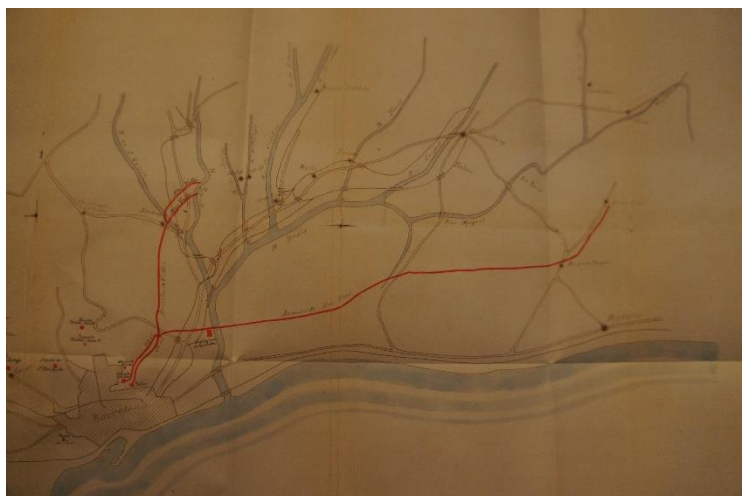
³⁵ "Aguas de Dos-Rius", Barcelona 1 de febrer de 1874, pàgs. 6-9.

³⁶ Diario oficial de avisos de Madrid (11-8-1882).

Besòs. Aprofitant la infraestructura de l'aqüeducte de Dosrius, la companyia va poder afegir 9.649 metres cúbics al dia a la seva oferta de subministrament i es va constituir de facto en la empresa hegemònica en la distribució de l'aigua a Barcelona³⁷.

Però els condicionants eren de tal calibre que els responsables de la companyia belga van decidir en una Junta General d'Accionistes dissoldre la societat el 6 de gener de 1882. Però aquest només seria el pas previ per constituir a Paris el 20 de gener de 1882 la Societat General d'Aigües de Barcelona³⁸.

La denominació "Aguas de Dosrius" continuaria sent la marca de la societat durant molt de temps, recordant l'origen geogràfic d'un recurs estratègic importantíssim en el desenvolupament humà i industrial de la capital catalana durant el segle XX.

Recorregut dels ramals del Baix Vallès, Alt Vallès i Dosrius. 1911 (AGBAR)

---

³⁷ L'aportació suplementària del Besòs compensaria els episodis de sequera a la conca de Dosrius. En una carta de Nicolás Recúlez al rector de la parròquia de Dosrius se li demanava comprensió pel fet que els operaris de la companyia havien de treballar el diumenge i garantint que d'una forma o una altra assistirien als oficis religiosos. *"Con motivo de la gravísima sequía que tiempo ha se está sufriendo, habiendo menguado considerablemente el caudal de agua de las minas de esta compañía, y abasteciendo con ella parte de las fuentes públicas de Barcelona, su ensanche y Gracia, muchos establecimientos industriales y gran número de casas particulares, además de atenderse en aquellas poblaciones a otros servicios públicos y al riego de importantes terrenos en distintos puntos; para cubrir en lo posible dichas obligaciones en las presentes circunstancias extraordinarias se han tenido que abrir pozos provisionales en el término de las parroquias de Dosrius y Cañamás y aprovecharse su agua extrayéndola por motores que es indispensable que no cesen de funcionar ni un momento y que por lo mismo obligan a trabajar también en los días festivos"*. Carta de 8 d'agost de 1878. Arxiu Parroquial de Dosrius.

Això suposaria de retruc la paralització de determinades obres a la conca de Dosrius: *"En el vecino pueblo de Dosrius han sido suspendidos todos los trabajos de la Compañía de Aguas, después de la visita de un título extranjero, según se dice, principal accionista de aquella sociedad belga. Créese en la población que la causa de la suspensión está relacionada con el arreglo de las diferencias surgidas entre la Compañía y algunos propietarios de Besos, con motivo de las obras recientemente inauguradas en este último punto, del que se extrae al parecer notable cantidad de agua"* (El Mataronés, 24 d'agost de 1879).

Des de la població de Dosrius i d'alguns dels seus vilatans, l'extracció d'aigua de la conca començaria a convertir-se en un problema d'escassetat i així ho manifestaven l'any 1882: *"En este último punto (Dosrius) se está recogiendo firmas para una exposición al Magnífico Ayuntamiento del citado pueblo de Dosrius al objeto de que se oponga a la construcción de un nuevo dique subterráneo que está emprendiendo la Compañía de Aguas."* (El Mataronés, 3 de setembre de 1882).

³⁸ MARTÍN PASCUAL, José Manuel, "Aigua i societat a Barcelona entre les dues exposicions (1888-1929)". Tesi doctoral presentada a la Universitat Autònoma de Barcelona.

AGUAS DE DOS-RIUS.

Compañía de Aguas de Barcelona.—Sociedad anónima Belga.

LIEJA-BARCELONA.

Jurisdicción Municipal de Barcelona Poliza núm. 4.658.

Entre los infrascritos.

D. Diego Recuder obrando en nombre y por cuenta de la Compañía de Aguas de Barcelona, Sociedad anónima Belga, domiciliada en Barcelona, para los efectos de este contrato,

de una parte:

y El Sr. Barón de Ribelles de profesión vecino Barcelona calle de Sanja núm. 23 piso 1º

de otra parte:

han convenido lo siguiente:

Bajo las condiciones del Reglamento impreso al dorso de esta póliza, la citada Compañía se compromete á servir á El Sr. Barón de Ribelles, que acepta, un abono de agua para el inmueble situado en Barcelona calle de Sanja núm. 8 del cual es propietario Dicho Sr.

Este abono se contrata por el término de un año que empieza el día sete de Diciembre de mil ochocientos ochenta y uno. El Sr. Barón de Ribelles se abona por el minimo de mil litros diarios, que se obliga á pagar por adelantado y declara conocer al precitado Reglamento, obligándose á cumplirlo en todas sus partes.

El abonado declara tambien que su ramal y accesorios están en buen estado y que empezó á recibir el agua el día sete de Diciembre del corriente año.

Hecho por duplicado y espontáneamente en Barcelona el diez y seis de Diciembre de mil ochocientos ochenta y uno.

Firma del Abonado,

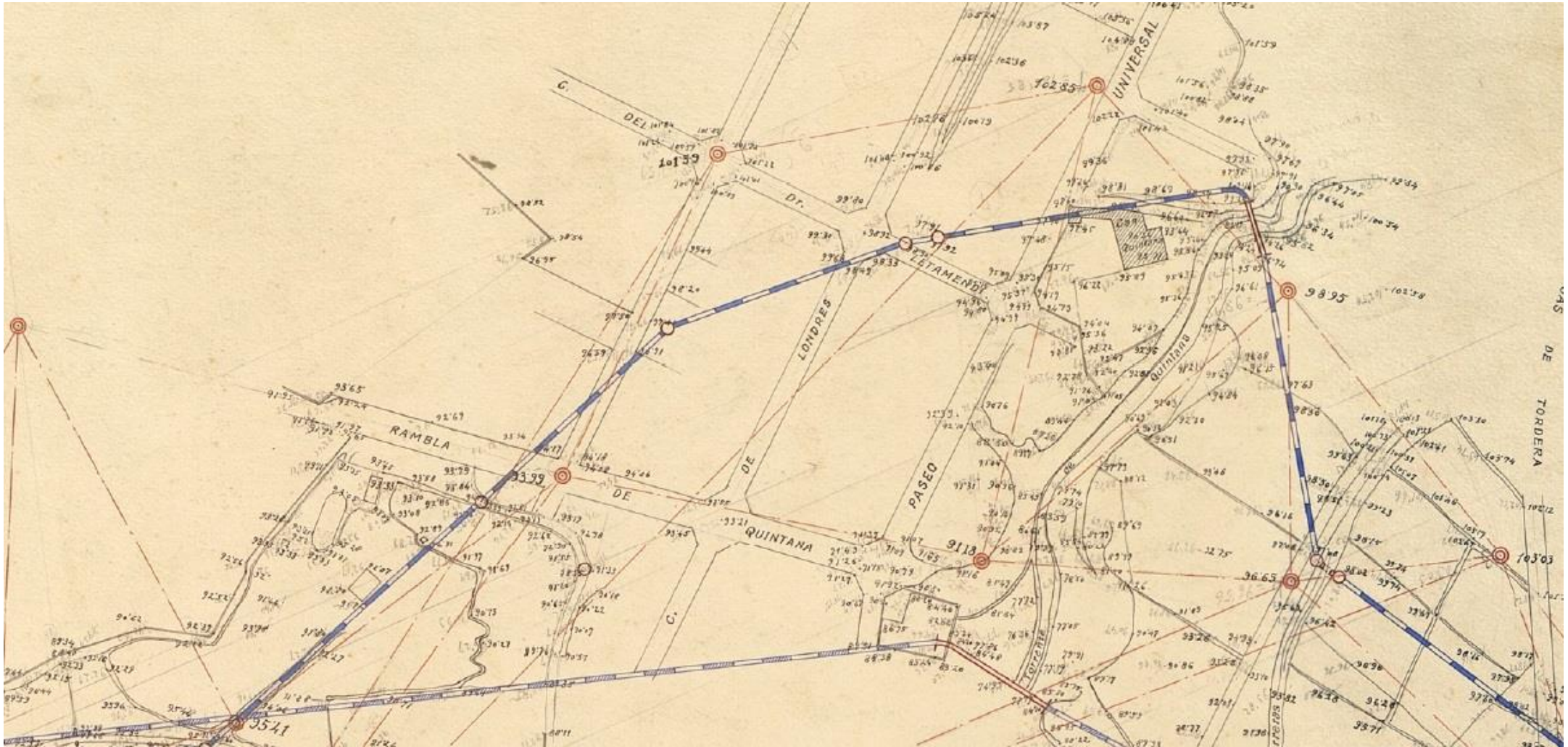
POR LA COMPAÑIA DE AGUAS DE BARCELONA

EL DIRECTOR.

Diego Recuder

El Sr. Barón de Ribelles

Pòlisses de subministrament d'aigua potable a la casa de la plaça Santa Anna subscrita per Josep Maria de Bofarull i d'Olzinelles, baró de Ribelles, amb la Companyia d'Aigües de Barcelona.

Detall corresponent al sector dels carrers Rambla de la Quintana, carrer Letamendi i Passeig Universal (actual Plaça Karl Marx) dels Plànols de Les Galeries de Dos Rius i del Vallès (Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona)

ANNEX: DATOS OFICIALES SOBRE LAS AYGUAS DE LA COMPANÍA D'AYGUAS DE DOS-RIUS³⁹

La Sociedad general de aguas de Barcelona, més coneguda tal volta ab lo nom de Compañía de aguas de Dos-rius, porta á Barcelona ayguas de tres distintes procedencias: 1.er) ayguas de Dos-Rius; 2.^{on}) ayguas de la conca del riu Ripoll; y 3.er) ayguas del Besós.

Ayguas de Dos-Rius.- Las ayguas de Dos-Rius provénen de la conca del meteix nom, situada al N. O. y á uns 15 kilómetros de Mataró.

Dita conca es de formació granítica y mideix una extensió de 3,650 hectáreas. Se divideix en quatre concas secundarias, quin nom y extensió superficial son respectivament:

<i>la de Banyamás.....</i>	<i>1,840 hectáreas.</i>
<i>la de Alfart .....</i>	<i>386 id.</i>
<i>la de Alfart-Banyamás .....</i>	<i>463 id.</i>
<i>y la de Rials .....</i>	<i>961 id.</i>

Las ayguas se recullen per medi de un sistema de galerías absorbents que midéixen en total 3,130 metres y s' repartéixen del modo següent:

<i>Conca de Banyamás.....</i>	<i>1,035 metres</i>
<i>Id. de Alfart.....</i>	<i>520 id.</i>
<i>Id. de Alfart-Banyamás .....</i>	<i>1,095 id.</i>
<i>Id. de Rials.....</i>	<i>480 id.</i>

La solera de las galerías está sentada á una profunditat sota lo terreno que varía de 5 á 11 metres.

Las valls de Banyamás, Alfart-Banyamás y Rials están tancadas per mitj de presas o parets subterráneas, fonamentadas sobre la roca viva, de manera que todas las ayguas subterráneas de la conca vénen obligadas á sobreixir dins de las galerías.

La presa de Banyamás mideix 190 metres de llarch per sa part superior, 16 metres de altura mitja, 4 metres d'espessor en la base y 1 metre en lo cantell.

Las presas de Alfart-Banyamás y de Rials midéixen respectivament 60 y 90 metres de longitud en la part superior, essent llur alsada per terme mitj de 6 metres y tenint un gruix de dos metres en la base y 1 en lo cayre superior.

Cada presa ó barratge té sa clau corresponent que permet dominar las ayguas y regularisar á voluntad lo caudal que vé á Barcelona.

---

³⁹ Publicat al Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana, vol. VIII, any 1886, pàgs. 10-13. Vegeu també la descripció detallada que de les obres de prospecció i canalització de la conca de Dosrius va fer la revista "La España Regional", volum IV, pàgs. 164-167 (1886-1893).

Plens los depósitos constituhits per las presas, se disposa de un embassament ó reserva de 300,000 metres cúbichs, además del caudal normal entregat per las minas. Lo producte d'aquestas es de 6,000 metres cúbichs al día per terme mitj.

Las galerías absorbents que xuclan las ayguas de la conca se reunéixen un poch més avall del meteix poble de Dos-Rius en una casilla, de hont arrenca dúas galerías de conducció, una de nivell més alt que l'altra, y van seguint paralelamente en una longitud de 2,730 metres, pera unirse després en un pont nomenat de Miqueló y continuar desde allí en un sol aqüeducte de 4,820 metres de llargaria fins á la casilla nomenada de Sant Jaume, situada quasi devant per devant del punt en que la carretera de Mataró á Argentona entra á la riera de aquest nom.

De la casilla esmentada ne surten dos ramals: l'un, que mideix 2,090 metres, serveix de descarga en cassos de netejas y adobs, y conduheix las ayguas á Mataró formant un salt de uns 100 metres d'alsaria; l'altre conduheix las ayguas á Barcelona.

Aquest últim, ó sia l'aqüeducte que porta las ayguas de Dos-Rius á nostra capital, mideix: 25,373 metres de galería construhida á vall oberta.

3,486 metres de galería construhida en túnel.

806 metres de ponts ó viaductes. Y

8,175 metres de sifons de 0^m600 y 0^m750 de diámetro, part de ferro fós y part de ciment.

37.840 metres en total.

Los dos sifons que atravessan la riera de Argentona y lo riu Besós midéixen respectivament 1,486 metres y 998 metres, essent de 8^{1/2} atmósferas la pressió existent en la part baixa de aquestos conductes.

Las ayguas arriban á dos depósitos emplantats en terme de Sant Martí de Provensals y á una altitut de 91 metres. Aquestos depósitos están dividits en dos departaments independents, que póden contenir cada un 8,000 metres cúbichs d'aygua, ó sia entre tots dos 16,000 metres cúbichs.

Dels depósitos y per medi de una serie de aparatos á propósit, se repartéixen las ayguas en lo sistema de distribució, que s' compon de 140,000 metres de canyerías, quins diámetros varían de 0^m500 á 0^m040 y s' ramifican per los pobles de Sant Martí de Provensals, Sant Andreu de Palomar, Gracia, Sant Gervasi, las Corts de Sarriá, Sans, aixís com per tot lo Ensanche y casco antich de nostra ciutat.